

ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ БЕОГРАД

НАУЧНА ТРИБИНА

септембар – новембар 2023.

п р о г р а м

Предавања се одржавају
у Кнез Михаиловој 36, на првом спрату, сала 102 АВА центра САНУ
са почетком у 12.00 часова

тел. 011/2181-589, 2638-418 e-mail: istorinst@iib.ac.rs www.iib.ac.rs

Четвртак, 28. септембар

Исидора Точанац-Радовић, Марија Андрић, Јелена Илић Мандић
(Историјски институт Београд)

ЦИЉЕВИ, ИСТРАЖИВАЊА И ИСКУСТВА У РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОЈЕКТА *CoNatPat* У ОКВИРУ ПРОГРАМА *ИДЕЈЕ*

Пројекат „Концепти национализма и патриотизма у српском политичком дискурсу – средњи век, нови век, савремено доба“ (акроним *CoNatPat*) одобрен је од стране Фонда за науку Републике Србије у оквиру програма *Идеје* у јесен 2021. године. Трогодишње ангажовање 12 научних сарадника из неколико научно-образовних установа (Филозофски факултет у Београду, Филолошки факултет у Београду, Филозофски Факултет у Новом Саду, Природно-математички факултет у Новом Саду, Педагошки факултет у Сомбору и Историјски институт Београд) орочено је на период од 23. јануара 2022. до 24. јануара 2025. године. Пројектни циљеви и задаци структурирани су у оквиру три радне групе, а свака од њих је посвећена истраживању задате теме у складу са методолошким посебностима своје епохе. Будући да се пројекат налази у другој години реализације, у досадашњем периоду усвојена су извесна знања и праксе у погледу његовог научног остваривања и методолошког вођења. Сараднице института ће представити своја истраживања и указати на искуства стечена приликом испуњавања радних задатака на пројекту – како у области научно-истраживачког рада, тако и финансијско-административног извештавања.

Четвртак, 12. октобар

Татјана Катић
(Историјски институт Београд)

ЦИЉЕВИ, ИСТРАЖИВАЊА И ИСКУСТВА У ПИСАЊУ И РЕАЛИЗАЦИЈИ ПРОЈЕКТА *Nobility* У ОКВИРУ ПРОГРАМА *ИДЕНТИТЕТИ*

Reshaping Nobility: Formation of the New Christian Elite in Ottoman Serbia (15th-18th Century) (акроним *NOBILITY*) / *Преображај племства: Формирање нове хришћанске елите у османској Србији (15.-18. век)*, двогодишњи је пројекат Историјског института и партнерских институција: Филозофског факултета у Београду и Академије уметности у Новом Саду, којим руководи Татјана Катић, виши научни сарадник. Пројекат је започет 1. априла 2023. године у оквиру програма *Идентитети* Фонда за науку Републике Србије и на њему су, поред руководиоца, ангажована четири истраживача из Историјског института: Недељко Радосављевић, Срђан Катић, Драгана Амедоски и Маријана Мишевић, као и два истраживача из партнерских институција, Татјана Стародубцев (Ликовни департман Академије уметности) и Дејан Радичевић (Одељење за археологију Филозофског факултета). На трибини ће бити представљени задаци и циљеви пројекта *NOBILITY*, као и све недоумице и проблеми с којима су се чланови тима сусрели приликом састављања пројектне документације, најпре за програм *Идеје* на коме су прошли у други круг, а затим за програм *Идентитети* у оквиру кога су добили финансирање.

Четвртак, 26. октобар

Огњен Тутић

(Историјски институт Београд)

НА ПУТУ КА НЕБЕСКОМ ЈЕРУСАЛИМУ: ИКОНОГРАФИЈА И СИМБОЛИЧНО ЗНАЧЕЊЕ ДЕКОРАЦИЈЕ КАПИТЕЛА СТУБОВА ИЗ ЕПИСКОПСКЕ БАЗИЛИКЕ У СТОБИЈУ

Систематска археолошка истраживања Епископске базилике у Стобију, најстаријег, највећег и најзначајнијег касноантичког храма на територији града, резултирала су открићем значајног броја капитела стубова. Међу откривеним артефактима, посебно се издваја једна група двозоних фигуралних капитела на којима су изображени паунови у оквиру разгранатих флоралних врежа, као и један капител са представом борбе животиња. Сачувани у колекцији Народног музеја Србије, примери представљају значајна сведочанства стилске еволуције главе стуба, апропријације, а потом стилизације и схематизације карактеристичних облика и форми античких капитела стубова. Рад је посвећен иконографској анализи наведених примера капитела стубова, интерпретацији њихове сложене декорације, посебно у односу на њихову улогу у визуализацији Небеског Јерусалима у простору хришћанског храма – парадигме Раја на земљи.

Уторак, 7. новембар

Емир Филиповић

(Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву)

ВИТЕШТВО У СРЕДЊОВЈЕКОВНОЈ БОСНИ

Истраживачи средњовјековне босанске прошлости су давно препознали да је витештво, које је снажно обиљежило друштвене елите касног средњег вијека, нашло свога одраза и у Босни, но унаточ чињеници да је позната изворна грађа и историографска литература писана на више различитих језика нудила могућност свеобухватног приступа теми, та појава није привлачила примјерену пажњу и до сада је била обрађивана само парцијално. Аутори се до сада углавном нису витештвом средњовјековне Босне бавили интегрално него тек у доменама својих властитих тематских оквира па су њихови закључци остали ограничени само на поједине изолиране сегменте тог друштвеног феномена и углавном разасути по краћим научним студијама или по стручним чланцима објављеним у тешко доступним серијским публикацијама. Сходно томе, изостао је и непосредни покушај разумијевања витешке проблематике у њезиној укупности.

Стога ће у оквиру овог предавања бити представљени нови резултати истраживања о разноликим начинима на које се витештво манифестирало у Босни те ће се кроз призму спомена појединаца који су носили витешке титуле, разматрања о витешким идеалима и животним стандардима, као и витешким играма, редовима, оружју и опреми, настојати указати на то да је витештво у средњовјековној Босни било далеко присутније него што се до сада сматрало.

Уторак, 21. новембар

Владимир Поломац

(Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу)

ПИСАНИ ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ У ЕРИ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

Аутоматско рашчитавање помоћу софтверске платформе Transkribus

Развој информационих технологија заснованих на вештачкој интелигенцији, машинском учењу и напредним неуронским мрежама увелико трансформише различите научне области, али и многобројне аспекте свакодневног људског живота. У области хуманистичких наука ове технологије своју примену најчешће налазе у области машинског превођења, препознавања и синтезе људског говора и аутоматске лингвистичке обраде природних људских језика. Циљ предавања јесте да се укаже на могућности које ове технологије нуде у области аутоматског препознавања (рашчитавања) текста (античких, средњовековних, нововековних) историјских извора писаних различитим језицима (старогрчким, латинским, османским турским, старосрпским) и писмима (грчки алфабет, латиница, ћирилица, арабица). Током предавања биће представљена софтверска платформа Transkribus: <https://readcoop.eu/transkribus/>, најраширенији алат за аутоматско рашчитавање и претрагу текста писаних историјских извора, независан од језика и писма документа. Посебна пажња биће посвећена до сада развијеним моделима за аутоматско рашчитавање средњовековних ћириличких извора (уп. само модел *Dionisio 2.0*. за аутоматско рашчитавање старих српских штампаних књига: <https://readcoop.eu/model/dionisio-1-0/>), као и моделима чији је развој у току: *Logothet* за аутоматско рашчитавање старих српских повеља и писама и *Venclović* за аутоматско рашчитавање рукописне заоставштине Гаврила Стефановића Венцловића.